

'Sopra una conchiglia fossile' ta' Zanella

W

'Il-Musbieh tal-Muzew' ta' Dun Karm.

Dun Karm issejjah minn nies barranin "Zanella" ta' Malta, għas-sehem kbir li kellu fil-poezija taljana li kibret hawn Malta u għax-xejra ta' hsiebu. Barra minn hekk dan l-isem jisthioqqlu l-għaliex għaqqad hsiebu f'"Il-Musbieh tal-Muzew" ma' hsieb iz-Zanella kif inhu mfiisser fis-"Sopra una conchiglia fossile". Dawn iż-żewġ poezijiet tista' tqishom poezija waħda li tħaddan go fiha l-grajja tad-dinja minn holqienha sa żmenijietna. Meta nqisu ż-żmien li għex fih Giacomo Zanella wiċċ-ċirkostanzi li kien fihom Dun Karm meta kiteb il-poezija tiegħu, insibu li kienu fl-istess ilma. Wiehed kiteb fi żmenijiet meta x-xjenzi kienu fl-aqwa tagħhom u l-ieħor meta kien igħallem l-Arkeoloġija u l-Istorja tal-Knisja.

Zanella jilmaħ fl-istudju tiegħu Bebbuxu ġeblieni u minnufih il-fantasija tixgħiel. Il-poeta jdur fuq dan il-Bebbuxu, li wara eluf kbar ta' snin minn twelidu gie f'kamartu, u jfakkru fl-imghoddi tiegħu. Il-poeta jiftakar fi ġrajjet id-dinja qabel il-miġja tal-Bniedem—*Divino straniero*. Il-Bebbuxu kien xhud ta' taqlib liema bħalu fil-għamla tad-dinja: ra terremoti tal-għaġeb w artijiet ġodda telgħin minn qiegħ il-baħar; u fl-aħħar kien xhud tal-miġja tal-Bniedem wara eluf kbar ta' snin minn holqien id-dinja, u wara li mietu u ntemmu eluf kbar ta' hlejjaq oħra. Madankollu l-Bniedem gie fid-dinja mimli bit-tama li għad isaltan fil-hena u fis-sliem fuq il-holqien kollu. Il-poeta jagħlaq il-poezija tiegħu billi jhegġeg il-bniedem biex jissokta fuq triqtu bla ma jaqta' qalbu. Jekk fid-dinja għad fadal il-jasar wid-dmugħ

È giovin la terra.
Eccelsa, segreta
Nel buio degli anni,
Dio pose la méta
De' nobili affanni.

U meta biż-żmien isehhlu hsiebu, m'għandux jagħmel haġa oħra hliet joqgħod għal dak li jkun irid minnu l-Hallieq:

Compiute le sorti,
 Allora, de' celi
 Ne' lucidi porti
 La terra si celi:
 Attenda sull'ancora
 Il cenno divino
 Per novo cammino.

Sa hawn jasal Zanella: uriena kif ġie l-bniedem u għal liema għan. Dun Karm jurina x'għamel il-bniedem biex jilħaq dan il-għan.

Dun Karm jitqanqal minn musbieh tal-fuħħar b'ħuta minquxa fuq ġbinu merfugh fil-Mużew. Il-poeta jfakkar mnejn ġie il-Musbieh, u jurih qalb liema ħajja raġa' sab ruħu. X'janbuh dan il-musbieh in-nies tal-lum, meta qajl qajl qed irazznu l-holqien? Sirna nafu kif il-kwiekeb iżommu u jduru hemm fuq u l-Bniedem

...seraq id-dija
 Li tagħmel in-nhar,
 U lsira rabatha
 Bir-ram u l-azzar.

B'dana kollu, din il-bieċa fuħħar tagħtina dawl kbir fuq l-Imghoddi. Legħliem fuq "ġbinu" jixhdu l-qedem tal-musbieh. Twieled, jew ahjar *intgħamel*, meta l-ġewnah ta' l-Ajkla Rumana

Kien għadu ma nkiser.

Kien xhud tad-drawwiet ta' dawk iż-żmenijiet imbegħda. Ra, jew għallanqas sama' bil-ġrajjet imdemma tal-martri. Kien idawwal il-katakombi fejn l-insara kienu jiltaqgħu

U jiehdu u jroddu
 Il-bewsa tas-sliem,
 U waqt illi jgħiannu
 Ta' David il-kliem,

Dwar mejda tal-ħaġar
 Jintasbu flimkien
 Mingħajr ebda għażla
 Ta' ġieħ u ta' żmien,

U ż-żejjed tal-għani
 Man-nieqes tal-fqir
 Jithallat, u jiekol
 Ie-ċkejken mal-kbir.

Il-poeta jissokta jfakkar fiż-żmien li gerbeeb minn fuqu wit-tibdil kollu li sar ma' tul dan iż-żmien li għadda u mar: tbiddlet kemm-il-darba l-ħakma, daqqa niket oħra ferħ. Kull ċiviltà ħalliet xi haġa minn tagħha, tajba jew ħażina. Tbiddlet il-fehma tal-ġnus, l-sienhom; nbidel wiċċ l-art bil-ħidma tal-Bniedem u,

Fejn ħarbxet is-sikka,
Fejn għażaq il-fies,
Inbnew bliet u rħula
Li tgeġweg bin-nies;

U fejn qatt ma nstama'
Ma' tulek ja bur,
Ħlief għanja ta' bidwi
Jew lehen għasfur,

Instemgħu il-ħsejjes
Ta' l-ifrem azzar
Imħaddem bil-qawwa
Ta' l-ilma u n-nar.

Kollox tbiddel u għadda, imma haġa waħda baqgħet mingħajr ma tbiddlet u kelma oħra baqgħet haġja :

Il-kelma huwa l-isem
Ta' Kristu Feddej
Bin Alla, li jaħkem
L-Imgħoddi u li ġej;

Il-ħaġa hija x-xirka
Ta' dan il-Mislub
Imgħajjar bil-bosta,
Bil-bosta maħbub.

Għalhekk dan il-musbieħ hu merfugħ fil-ħgieġ: huwa xhieda haġja ta' dan il-għaġeb kbir u jkabbar il-ġieħ ta' artna li kienet ewlenija biex tilqa' ċ-ċiviltà ġdida ta' "Bin il-Bniedem".

Kif nistgħu naraw mill-ġirja ħafifa li tajna mal-ħsieb ta' dawn iż-żewġ poeziji, spirtu wieħed jaħkimhom: Tama w Imħabba, il-qofol tal-poezija ta' Dun Karm. Il-bniedem bit-tama li jilħaq l-oghla grad ta' perfezzjoni ħadem kemm felah bla ma qatt għeja jew iddejjaq. Baħħar fuq l-ikbar ibħra għalkemm kien jaħseb li fihom se' jiltaqa' ma' ħafna tfixkil. Iggerra f'artijiet imdallma u miżgħuda b'bhejjem tax-xaġġri. Niżel f'qiegħ il-baħar u tar fil-beraħ bla tarf.

Mat-Tama dejjem insibu msieħba l-Imħabba, li ġieghlet il-martri jmutu għal Dinhom u li kienet il-bidu tal-"familja" li fuqha hi mibnija kull ċiviltà. Dawn iż-żewġ virtujiet kienu li mħabba fihom l-Insara ewlenin kienu jiltaqgħu fid-dlamijiet tal-Katakombi u jaqsmu ġidhom bejniethom. Fejn naqsu dawn il-ħajja ttaqqlet u twieled il-ġlied u nqered kolloxx, iżda fejn dawn baqgħu jsaltnu kolloxx mexxa sewwa. Xhieda qawwija hija l-Ewropa tal-lum wil-Knisja Nisranija.

F'dawn il-poeziji, il-kittieba, it-tnejn għatxana għall-għerf u jafu jgħożžu dak kollu li jgħinhom f'taġħlimhom jixtiequ jnisslu imħabba f'qalb il-qarrejja għal dawk il-qdumijiet kollha li jistgħu jagħtuna xi ħjiel ta' l-Imġħoddi: Il-"*Conchiglia*" li hi ta' siwi kbir qieghda hemm mitluqa biex iżzomm il-karti bla ma fiadd iħabbell rasu biha. Il-Musbieħ jinsab merfugh ġol-ħġieġ u n-nies issaqsi mhux x'jiswa għat-taġħlim imma jekk jiswiex għall-ħobża ta' kulljum :

Bla dawl u bla sura,
X'int taġħmel ġol-ħġieġ ?
Fil-milja tal-ħajja
 Għal fejn int meħtieġ ?

Il-poeta jithabat biex juri s-siwi tal-Musbieħ. Iġib quddiem il-qarrej it-taġħlim kollu li wieħed jista' jiekhu minnu u jfaħħar 'il min ġabru :

Imbierek min ġabrek
 U għożżok ġol-ħġieġ:
 Għall-ġieħ ta' pajjiżna
 Int bosta meħtieġ.

Biex ix-xebħ ta' bejniethom ma jkun jonqsu xejn, naraw kif iż-żewġ poeti sawru l-poezija taġħlim. L-ewwel ma jolqotna t-tul tal-waħda ta' 288 vers u l-qosor tal-oħra ta' 98 vers. Il-Bebbuxu jixhed il-ġrajja ta' żmenijiet bil-wisq itwal minn dawk tal-Musbieħ; iżda t-tibdil li sar fi żmien il-Bebbuxu kien bil-mod wisq waqt li dak ta' żmien il-Musbieħ kien kbir fil-ġħadd u ta' malajr. Barra dan aħna nafu b'dak kollu li sar kemm ilu hawn il-bniedem tista' tghid bl-irqaqat kollha waqt li nafu biss fuq fuq dwar dak li ġara qabel il-Bniedem. Iz-Zanella jixhet ħarstu fuq id-dinja kollha waqt li Dun Karm jixhet ħarstu fuq pajjiżu biss—Malta. Malta nħakmet dejjem minn l-aqwa ċiviltajiet li deħru fid-

dinja, u l-Istorja ta' Malta hi mera ċar ta' l-Istorja tad-dinja: meta l-Ewropa kienet hienja Malta kienet hienja wkoll, u meta kienet imnikkta Malta tnikket magħha.

Maġa li tolqtok ukoll f'dawn il-poeziji hi li waħda hi *soggettiva* jiġifieri taħdem aktarx il-fantasija biss u l-oħra *oggettiva*, jiġifieri, il-poeta meġġjun mill-fantasija jibni l-poezija fuq il-ħajja kif jaraha quddiemu. Maġa li tistenniha. Iz-Zanella jfisser hwejjeg li qatt għajnejn ma raw w anqas widnejn ma semgħu. Dun Karm iġibilna quddiem għajnejna ħajjet il-Bniedem. Għaldaqshekk naraw fihom żewġ kwa-litajjiet ta' kwadri. Il-waħda ta' dawk mibnija fuq il-fantasija biss, bħal ma ngħidu aħna din :

Sui tumoli, il piede,
Ne' cieli, lo sguardo,
All'ombra procede
Di santo stendardo.

li kulħadd ipittru f'moħħu kif jidhirlu hu; u l-oħra ta' dawk il-kwadri mibnija aktar fuq il-ħajja milli fuq il-fantasija :

Qatt rajt lil xi xbejba
Mixħuta f'riglejh
B'idejha f'ħogorha,
B'għajnejha f'għajnejh,

Tixroblu minn fommu
Il-mewġa tal-kliem
Mimlija bil-ħegġa,
Mogħnija bis-sliem ?

Kwadru bħal dan kulħadd għandu jġibu quddiem għajnejh xorta waħda għax meħud mill-ħajja, li iħ inħossu xi maġa tagħna, xi maġa li wkoll aħna meta konna żgħar għamilna. Barra dan fil-ħajja Maltija fir-rhula kwadru bħal dan tilmħu tista' tghid kull fil-għaxija fuq l-egħtiebi tad-djar u ma' ġenb il-kwiener fix-xitwa : xi xih jew xiha, mdawwar biż-żgħa-żagħ iħarrfilhom xi hrafa minn tiegħu.

Tista' tghid li l-metru ta' dawn iż-żewġ poeziji min-barra f'xi rqaqat żgħar huwa l-istess. L-Istrofa taz-Zanella hi ta' seba' versi ta' sitt sillabi l-wieħed b'rima *ab, ab, ċ, dd*. L-Istrofa ta' Dun Karm hi magħmula minn erba' versi ta' sitt sillabi l-wieħed bit-tieni w bir-raba' b'sillaba nieqsa birrima *ab, ċb*. Għalkemm hemm din id-divrenzja bejn dawn l-istrofi, fihom insibu l-istess ton :

Ta' l-Ajkla li ħakmet
 Id-dinja żmien twil
 Kien għadu ma nkiser
 Il-ġewnaħ qalil,

Meta inti fis-sħana
 Ta' maġmar inkwejt,
 U s-sahra hasbitlek
 Għall-ftila u għaž-żejt.

Tu, prima che desta
 all'aure feconde,
 Italia la testa
 levasse dall'onde,
 tu, suora dei polipi,
 de' rosei coralli
 pascevi le valli.

Issa li rajna fil-qosor f'hiex għandhom x'jaqsmu bejniet-hom dawn iż-żewġ poeziji kbar u għolja, iktar nistgħu nwieġbu għat-tiffhir fieragħ li Dr. E. Rossi xehet fuq din il-poezija ta' Dun Karm: *"Il ritmo di questa poesia "Il-Musbieħ tal-Mużew" nel testo Maltese ricorda l'oda "Sopra una Conchiglia fossile" dello Zanella ed anche l'intonazione ed il pensiero sono identici."* Il-metru jaqbel u ma jaqbelx; iżda billi poeta jhaddem metru jixbah lil ta' l-ieħor b'daqshekk ma jnaqqasx mill-originalità tiegħu. Għal dak li hu ħsieb m'humieħ haġa waħida: iktar kien ikun aħjar li kieku Dr. Ettore Rossi qal: *"l'una poesia è il complemento dell'altra."*